

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASI HÁM SHARWASHÍLIQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍŇ SHESHIMLERI**
atamasındaǵı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMÍ
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

**СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDIRIW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASI HÁM SHARWASHÍLIQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındağı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMI
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

2. Стекольников, А.А. Содержание, кормление и болезни лошадей / А.А., Стекольников, [и др.] // Санкт-Петербург, 2007. – 624 с.
3. Столыпина П. А. Ульяновский государственный аграрный университетим Хирургия животных. Болезни мышц миозиты, миопатозы.30.05.2014 <https://Studfile/net>.
4. Тимофеев С.В, Филиппов Ю.И, Концевая С.Ю. и др. Общая хирургия животных / Под ред Тимфоева С.В. — М.: Зоомедлит , 2007. —687 с.
5. Таштемиров, Р. М. (2022). Teri kasalliklarini davolashda qo ‘llanadigan o‘simlik dori vositalarining tavsifi. (Adabiyot malumotlari asosida). *Вестник Ветеринарии и Животноводства*, 2(1).
- 6.Таштемиров Р, Г Бакриддинов [Итлардаги тери касалликларини доривор ўсимлик препаратлари билан даволаш ва олдини олиш тамойиллари](#) Естественные науки: теория и практика. 1 (1), 14-18
7. Khamzaev, K. A., & Tashtemirov, R. M. TREATMENT OF CHRONIC ASEPTIC INFLAMMATION OF FLEXOR TOE TENDONS IN HORSES. *Hemoglobin*, 111(9), 4.
8. [Age changes in the linear sizes of the bones of the pelvic limb sheep of the karakul breed](#) RM Tashtemirov ANNALS OF FOREST RESEARCH 65 (1), 2782-2791 (2022)/ <https://www.e-afr.org/article/view/2782.html>
9. Tashtemirov, R. M. Dauletbaev, N.P. (2022). Qoraqalpog‘iston respublikasi ayrim qoramolchilik xo ‘jaliklarida tuyuq kasalliklarining uchrash darajasi. *Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali*, 205-207.
10. Haydarova, S. A., Narziev, B. D., & Tashtemirov, R. M. (2022). Dynamics of X-Ray Status After Osteosynthesis in Dog Fractures of Injury Bones. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 3(8), 126-130.
11. Yusupov A.R. Otlarda sakrash bo‘g‘imining aseptik yalig ‘lanishini davolash. *Вестник ветеринарии и животноводства*, (2023). 3 (1).

BUZOQDAGI RAXIT KASALLIK TARIXI, BELGILARI VA DAVOLASH

Rejebbayev J.E.¹, Farmonov. N.O.², Zoytova. S.A¹.

¹Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

²Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

Аннотация. В статье представлена сущность заболевания телят гиповитаминозом D, причины нарушения этих процессов, а также основные методы обследования для диагностики заболеваний гиповитаминозом D и предварительный анализ литературы.

Summary. The article presents the essence of the disease of calves with hypovitaminosis D, the causes of the violation of these processes, as well as the main methods of examination for the diagnosis of diseases with hypovitaminosis D and a preliminary analysis of the literature.

Kalit so'zlar. D gipovitaminoz, D₂ va D₃ vitaminlari, antiraxitik vitamin, xolekaltsiferol, ultrabinafsha nurlar, 7-degidroxolesterin, ergokaltsiferol, 7-degidroxolesterin, PRK-3 kvars lampasi, Ca + ionlari, Ca va P, 25 gidroksivitamin D, raxit.

Kirish yosh hayvonlardagi raxit xavfli surunkali kasallik bo'lib, fosfor-kaltsiy almashinuvining buzilishi va D vitamini yetishmovchiligi, suyak to'qimalarining degeneratsiyasi, mushaklarning kuchsizligi, yosh qoramollar tanasining asab va yurak-qon tomir tizimlarining faoliyatining buzilishi bilan kechadi. Ushbu xavfli kasallik yosh hayvonning hayotida har qanday vaqtda o'zini namoyon bo'lishi mumkin. Biroq, ko'pincha buzoqlarda raxit hayotning birinchi oylarida, shuningdek, o'sib ulg'aygan yosh chorva mollarida tashxis qilinadi. Yosh hayvonlarda raxitning rivojlanish sabablari gipovitaminoz, bunda D-vitamini yetishmovchiligi, organizmdagi fosfor va kaltsiy muvozanatining buzilishi bilan bog'liq bo'lgan yosh o'sayotgan hayvonlar kasalligidir. Shuningdek, raxit tanadagi va boshqa vitaminlar, hayoti mikro va makro elementlarning yetishmasligi, shuningdek ultrabinafsha nurlanishning yetarli emasligi va oshqozon-ichak trakti kasalliklari paydo bo'lishi mumkin.

Yosh qoramollarda raxitning asosiy sabablari, D vitamini yetishmovchiligi, yosh hayvonning tanasida kaltsiy va fosforning nisbati yoki yetishmasligi buzilishi, oshqozon -ichak trakti kasalliklari, tanadagi kislota-yog'larni muvozanatining buzilishi, jismoniy mashqlar yetishmasligi, yozda ultrabinafsha nurlar ta'siriga yo'l qo'ymaslik, qishda va bahorda - simob-kvars lampalar orqali ultrabinafsha nurlanishiga ta'sir qilmaslik; qorong'i, nam va sovuq xonalarda saqlash. D vitamini (kaltsiferol) yoki antiraxitik vitamin paratiroid gormoni bilan birgalikda fosfor va kaltsiy almashinuvida, shuningdek, yosh hayvonlarning suyak to'qimalarining mineralizatsiyasi va o'sishida ishtirok etadi.

Neonatal davrda buzoqlarda raxit kasalligining sababi sigir tanasida vitamin va mineral almashinuvining buzilishi, shuningdek, homilador hayvonning monoton va yomon oziqlantirishdir. Ko'pincha bu kasallik giperfosfatemiya va gipokalsemiya bilan sigirlardan tug'ilgan buzoqlarda uchraydi.

Ushbu kasallik yosh qoramollarning o'sishi va rivojlanishining har qanday davrida o'zini namoyon qilishi mumkin. Ko'pincha, bir yoshgacha bo'lgan yosh hayvonlar raxit bilan kasalanadilar.

Qish-bahor davrida beriberi va jismoniy mashqlar yetishmasligi ko'pincha raxit bilan kasallangan yosh hayvonlarning ommaviy kasalligi kuzatiladi. Raxitning belgilari yosh qoramollarda raxit asta-sekin rivojlanadi, shuning uchun dastlabki kunlarda bu kasallikning mavjudligini aniqlash juda qiyin. Moddalar almashinuvi buzilgan sigirlardan tug'ilgan buzoqlar juda zaif bo'ladi. Yangi tug'ilgan buzoqlarda raxit mavjudligining aniq belgisi yomon rivojlangan skelet hisoblanadi. Orqa oyoq, oldingi oyoqlar, tos suyaklari va pastki orqa palpatsiya paytida og'riq beradi.

Raxitning boshqa tipik belgilari: bo'g'imlarning kengayishi, orqa oyoq va oldingi oyoqlar zaifligi, oldingi oyoqlarning noto'g'ri o'rnatilishi va ularning deformatsiyasi, qovurg'alarining torakal (distal) uchlarining muhrlari, bosh suyagining suyaklari shaklining o'zgarishi (deformatsiyasi), yosh qoramollarda

raxitning aniq paydo bo'lishidir. Hayotning birinchi haftalari va oylarida raxit bilan kasallangan buzoqlar oziqadan qolish, tuproq, junni yalash, devorlarni kemirish, kabi jarayonlar kichadi.

Raxit bilan kasallangan buzoqlarda gastroenterit va diareya rivojlanadi. Raxit bilan kasallangan buzoqlarning kopchiligida xiralash, teri elastikligini pasayshi, tishlarning o'zgarishi, Ularda shuningdek chayqalishlari va yiqilib tushishlari qayd etildi. 3-6 oylik buzoqlarda rivojlanishda kechikish kuzatiladi, vazn ortishi kuzatilmaydi, hayvon ozgina harakat qiladi va yotgan holatda ko'roq qoladi, sekin turishadi va ko'pincha tik holatda raxit bilan og'rikan hayvonning old oyoqlari keng oraliqda joylashgan bo'ladi.

Buzoqlarda raxitning og'ir holatlarida kuzatiladi nafas yetishmovchiligi, miyokard distrofiyasi, taxikardiya, anemiya, raxit bilan kasallangan buzoqlarning kamdan-kam harakatlari bo'g'imlarda xarakterli siqilish va oqsoqlik bilan birga keladi. Kasal hayvonning harakatlari juda sekin, tarang, qadamlar qisqaradi. Bo'g'imlarning palpatsiyasida og'riq qayd etiladi. Og'ir kasal hayvonlarda suyak sinishi tez-tez uchraydi. Bir yoshli yosh qoramollar ham bu kasallikdan aziyat chekadi. Yaxshi rivojlangan va yaxshi oziqlangan hayvonlarda yomon oziqlanish (ishtaha yo'qligi) va oziqaning past hazm bo'lishi natijasida tana vaznining ortishi kamayadi.

Kasallikning diagnostikasi tashxis qo'yishda veterinar hayvonning oziqlanishini baholaydi, kasallikning klinik belgilarini tahlil qiladi, tashxis qo'yishda qonning laboratoriya ko'rsatkichlari (biokimyoviy tahlil) quyidagi ta'riflar bilan ham hisobga olinadi, kasal hayvonning qonida kaltsiy va fosfor kontsentratsiyasi, qonning zaxira ishqoriyligi, ishqoriy fosfataza faolligi. Agar kerak bo'lsa, veterinar suyaklarning epimetafizal zonasi to'qimalarining rentgen yoki gistologik tekshiruvini o'tkazishi kerak. Yosh hayvonlarda raxit quyidagi alomatlariga ega, artikulyar revmatizm, oq mushak kasalligi, Urovskaya kasalligi, gipokuproz (yoki akuproz). Shuning uchun yosh qoramollarda raxitning differentsial tashxisida veterinar bu kasalliklarni istisno qilishi kerak.

Buzoqlarda raxitni davolashda yangi tug'ilgan buzoqlarda va yosh qoramollarda raxit aniqlansa, kasal hayvonlarni sog'lom hayvonlardan ajratib, quruq, issiq va keng xonaga joylashtirish kerak. Avvalo yosh hayvonlarning oziqlanishini qayta ko'rib chiqish kerak. U oqsil, A, D vitaminlari, kaltsiy, fosfor, makro va mikroelementlarga boy oson hazm bo'ladigan oziqalardan iborat bo'lishi kerak. 0Kasal hayvonlar dietaga kiritiladi va oziqlantirish ko'paytiriladi, suvli o't, yonca va bedadan vitaminli pichan, qizil sabzi, sut va yog'siz sut, xamirturush yemi. Mineral qoplama sifatida quyidagilar qo'llaniladi. qobiq va suyak unlari, yem-xashak bo'r, trikalsiy fosfat, kaltsiy glitserofosfat. Yosh qoramollarda raxitni davolashda moy, spirtli eritmalar va D vitamini emulsiyalari buyuriladi. Ergokalsiferol (D2 vitamini) mushak ichiga buyuriladi, bir oy yoki undan ko'proq vaqt davomida 5-10 ming XB fraksiyonel dozalari bilan uzoq muddatli davolanish, 75-200 ming XB har 2-3 kunda (2-3 hafta davomida), bitta doz 500-800 ming XB raxitni davolashda kompleks preparatlar ham qo'llaniladi. Og'iz orqali buyurilgan "Trivitamin" (D3, A va E vitaminlari eritmasi) kuniga 5-10 tomchi yoki mushak

ichiga 2-3 ml haftasiga bir yoki uch marta, "Tetravit" (vitamin D3, F, E va A eritmasi) haftasiga bir yoki ikki marta mushak ichiga 2-3 ml dan yuboriladi.

Raxit bilan kasallangan buzoqlarga boyitilgan baliq yog'i hayvonlarning 0,4 kg tana vazniga 0,5-1 g dozada buyuriladi. oziqlantirish paytida kuniga uch marta, 7-10 kun davomida og'iz orqali beriladi,

Raxit bilan kasallangan buzoqlar UV lampalar bilan nurlanadi. Buzoqlarni guruhli nurlantirish maxsus xonalarda amalga oshiriladi. Yaxshi quyoshli ob-havo sharoitida yosh hayvonlarni keng piyoda hovlilarida sayr qilish uchun chiqarish kerak.

Profilaktik choralar yosh qoramollarda raxit kasalligining oldini olish veterinariya va zootexnik tadbirlarning butun majmuasini ko'zda tutadi. Avvalo, buzoqlar to'liq oziqlantirishni ta'minlashi kerak. Vitaminlar, mikro- va makroelementlarning yetishmasligi yosh hayvonlarning ratsioniga vitamin-mineral komplekslarni kiritish orqali qoplanadi.

Kaltsiy, fosfor, B, D, A va E vitaminlari hayvonlar uchun homiladorlik va og'iz suti bilan boqish zarurdir. Homilador sigirlarga bolalashning taxminiy sanasidan 4-6 hafta oldin mushak ichiga D vitamini preparati yuboriladi - 250-1000 ming XB. Sigirlarda mineral yoki D vitamini yetishmasa, birinchi oviz sutini berishda yangi tug'ilgan buzoqqa 50 ming XB D vitamini berish kerak.

Yoshlar saqlanadigan xona keng, yorug' va issiq bo'lishi kerak. Hayvonlarni nam, qorong'i xonalarda saqlashga yo'l qo'yilmaydi. Yozda va quyoshli ob-havoda yosh hayvonlar toza havoda mashq qilishlari kerak. Bahor, kuz va qishda maxsus ultrabinafsha lampalar ostida nurlanishni tashkil qilish kerak.

Xulosa. Yosh hayvonlarda raxit organizmdagi mineral almashinuvining buzilishi, shuningdek, D vitamini, kaltsiy va fosfor yetishmasligi natijasida yuzaga keladi. Bu xavfli kasallik, birinchi navbatda, boqish, buzoqlar va homilador sigirlarni saqlash normalarining buzilishi oqibatidir. O'z vaqtida davolash bilan kasal buzoqlar tezda tuzalib ketadi, og'ir holatlarda ular jiddiy asoratlardan o'lishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Бакиров Б. Ҳайвонларда модда алмашинувининг бузилишлари ва жигар

касалликлари // Монография. Самарқанд. -2016

2.Norboyev Q.N., Bakirov B., Eshburiyev B.M. Hayvonlarning ichki yuqumsiz kasalliklari // Darslik. Samarqand. -2020.

3.Abdolnizoyov B. va Eshchanov R. Qishloq xo'jaligi hayvonlarini oziqlantirish o'quv-uslubiy qo'llanma Urganch - 2010.

4.Байматов В.Н., Адамушкин В.Е., Ханнанова А.Ф. Изменение клинико-биохимических показателей у коров при йодной недостаточности // Ветеринария. - Москва, 2006.